

مفصل میزان فی تفسیر القرآن

درست تفسیری را معرفی و توضیح و برای اثبات صحت این روش استدلالات دقیق برهانی اقامه کرده است. سپس دلایلی نیز از خود قرآن مجید و احادیث اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام جهت تأیید این نظر و این روش ذکر کرده است.

مؤلف قدرتمند و موفق این کتاب، مرحوم علامه طباطبایی، کوشش بسیاری به کار برده تا در حد امکانات خود از تحمیل یک دیدگاه خاص محدود بر تفسیر آیات قرآن خودداری کند و با قطع نظر از دیدگاه‌های محدود شخصی و با استمداد از روش صحیح تفسیری، آیات قرآن را بررسی کند و معانی آن را در سطوح مختلفی که ممکن بوده استخراج کند و ارائه دهد. او ادعا کرده که در این کتاب، قرآن به وسیله خود قرآن تفسیر شده و در واقع به خوبی از عهده این ادعا برآمده و این اثر

کتاب «المیزان فی تفسیر القرآن» تألیف دانشمند فقیه علامه سید محمد حسین طباطبایی رحمة الله تعالی علیه، مهم‌ترین و ارزشمندترین کتاب تفسیری است که در زمان حاضر بر قرآن مجید نوشته شده است. اسلوب به کار رفته در این کتاب تنها روش صحیح تفسیر قرآن مجید است و آن عبارت است از تفسیر قرآن به قرآن. قدرت عظیم ادراکی و اطلاعات گسترده و تلاش زیاد و ضمیر روشن و ذهن نکته‌سنج و از همه مهم‌تر به کار بستن اسلوب فنی تفسیر قرآن با قرآن، موجب شده این قهرمان تاریخ علم تفسیر، اثری پدید آورد که در میان کتاب‌های تفسیر قرآن نظیری برای آن یافت نشود.

مؤلف کتاب «المیزان فی تفسیر القرآن» در مقدمه کتاب، بحثی اجمالی در روش‌های مختلف تفسیری به میان آورده و بعد از تخطئه و ابطال روش‌های نادرست تفسیری، تنها روش

در میان گذاشته شد که با استقبال ایشان مواجه گردید. این کتاب هم برای متن اصلی (عربی) کتاب تحت عنوان «دلیل المیزان فی تفسیر القرآن» و هم برای ترجمه فارسی آن تحت عنوان: «راهنما و فهرست ترجمه المیزان فی تفسیر القرآن» تنظیم و منتشر گردید و از استقبال پژوهشگران و علاقه مندان به علوم قرآنی برخوردار شد.

در ضمن بررسی دقیق المیزان، برای نوشتن کتاب راهنما و فهرست موضوعات، طرح تنظیم کتاب مختصر المیزان نیز ریخته شد و بعداً با روشی که در این مقاله روشن خواهد شد، این کتاب تنظیم و آماده گردید.

جهت روشن شدن روش کار در تلخیص کتاب المیزان، توجه به بعضی از جهات روش به کار رفته در تفسیر المیزان ضروری است

الف: مؤلف کتاب المیزان غالباً بعد از نوشتن یک یا چند آیه، ابتداءً به بحث لغوی در مورد مفردات آیات پرداخته است. مثلاً:

قوله تعالى: «بکلمة منه اسمه المسيح عیسی بن مریم...» قدمر البحث فی معنی کلامه تعالی فی تفسیر قوله: «تلك الرسل فضلنا بعضهم علی بعض» (بقره / ۲ / ۲۵۳).
والکلمة والکلمة کالتمره والتمر جنس و فرد و تطلق الکلمة علی اللفظ الواحد الدال علی المعنی و علی الجملة سواء صحح السکوت علیها مثل زید قائم اولم یصح مثل ان کان زیداً

پربرکت تاریخی را پدید آورده است.

قرآن مجید دارای مراتب مختلفی از معانی است و می شود آن را در سطوح متعددی بررسی کرد. در تفسیر المیزان، درباره برخی از آیات به بحث لفظی و معمولی و فشرده آیات اکتفا شده و درباره بعضی دیگر از آیات، مباحث مفصل قرآنی، علمی، کلامی، فلسفی، اجتماعی، تاریخی و روایی، گاهی در کنار تفسیر معمولی و فشرده آیات و گاهی به صورت مباحث مستقل قرار گرفته است. این مباحث مفصل و مستقل گاهی، فقط قابل استفاده برای اهل فن است.

در ضمن بررسی و مطالعه این کتاب با توجه به ارزش و کارایی مباحث تفسیری آن، خصوصاً مباحث مستقل از تفسیر معمولی آیات، تصمیم گرفته شد که یک کتاب راهنما و فهرست موضوعات و همچنین یک دوره مختصر از المیزان تهیه و تنظیم شود، تا راه استفاده از مباحث آن به طور تفصیلی و منظم و دسته بندی شده، برای محققین علوم قرآنی هموارتر گردد و همچنین استفاده از این کتاب برای کسانی هم که فقط فرصت و امکان آشنایی اجمالی با معانی آیات قرآن را دارند به راحتی مقدور شود.

در ابتدا به تنظیم کتاب راهنما و فهرست اقدام شد و موضوع کتاب با مؤلف المیزان حضرت علامه طباطبایی رحمه الله تعالی علیه

حبه» للطعام على ماهو الظاهر، والمراد بحبه توقان النفس اليه لشدة الحاجة ويؤيد هذا المعنى قوله تعالى: لن تناولوا البر حتى تنفقوا مما تحبون (آل عمران/ ۹۲).

وقيل الضمير لله سبحانه، أى يطعمون الطعام حباً لله لا طمعاً فى الثواب، ويدفعه ان قوله تعالى حكاية منهم: «إنما نطعمكم لوجه الله» يغنى عنه ...

د: در مواردی بعد از بحث در تفسیر تعدادی از آیات، مباحث مهم و مفصل قرآنی، علمی، کلامی، فلسفی، اجتماعی، تاریخی، روایی و ... که ممکن است ارتباطی با مباحث آیات پیدا کنند، به صورت مستقل و مجزا از بحث تفسیری معمولی در یک یا چند فصل نوشته شده است مثل: (بقره/ ۲-۱-۵)

بحث فلسفی

هل يجوز التعويل على غير الادراكات الحسية من المعاني العقلية، هذه المسألة من معارك الآراء بين المتأخرين من الغربيين و ...

بحث فلسفی آخر

الانسان البسيط فى اوائل نشأته حين مايطأ موطأ الحياة لايرى من نفسه إلا انه ينال من الاشياء اعيانها الخارجية من غير أن يتنبه انه يوسط بينه وبينهما وصف العلم، و ...

مشخصات كتاب مختصر الميزان

جهات عمده و اساسی روش کار ما در تلخیص «الميزان فى تفسير القرآن» عبارت انداز:

قائماً، هذا بحسب اللغة» (آل عمران/ ۳/ ۴۵).

ب: بعد از بحث لغوی، مؤلف غالباً نظر خود را درباره معانی آیه مورد بحث نوشته است مثل: «قوله تعالى: قل يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم؛» الخطاب لعامة اهل الكتاب والدعوة فى قوله تعالى «تعالوا الى كلمة الخ بالحقیقة انما هى الاجتماع على معنى الكلمة بالعمل به و انما تنسب الى الكلمة لتدل على كونها دائرة بالسنتهم» (آل عمران/ ۳/ ۶۴).

ج: بعد از بیان نظر خود، اگر مفسران دیگر درباره آن آیه نظرات قابل توجهی داشته اند، غالباً آن ها را نوشته و بررسی کرده است، به گونه ای که گاهی برای آن نظرات وجهی قایل شده و گاهی آن ها را مردود شمرده و گاهی فقط به ذکر آن نظرات پرداخته است، بدون اظهار نظر مثل:

وهذا الذى ذكرناه من الانقطاع الاستثناء هو الاوفق بسياق الآية ...

وربما يقال! إن الاستثناء متصل، قوله بالباطل قيد توضیحی ...

وهذا النحو من الاستعمال وان كان جازياً معروفاً عند اهل اللسان الا انك قد عرفت ان الاوفق لسياق الآية هو انقطاع الاستثناء.

وربما قيل ان المراد بالنهاى المنع (نساء/ ۲۹/ ۴).

و مثل: قوله تعالى: «ويطعمون الطعام على حبه مسكيناً و يتيماً و اسيراً» ضمير «على

۷. در جاهایی که مؤلف بعد از تفسیر آیه، نظرات و تفاسیری نیز از سایر مفسران آورده و برای آن نظرات وجهی قایل شده و یا حداقل آن را نقل کرده و رد و ابطال نکرده است، این قبیل جاها نیز غالباً انتخاب شده مگر در جاهایی که ضرورتی در انتخاب آن‌ها احساس نشده است.

۸. اگر در جاهایی، روشن شدن کامل معانی یک یا چند آیه، متوقف به مجموع بحث تفسیری بوده، تمام آن بحث انتخاب شده و چیزی از آن حذف نگشته است.

۹. تفسیر سوره حمد به گونه کامل و بدون حذف قسمتی از آن برای آشنایی با روش تفسیری مرحوم علامه طباطبایی (ره) به عنوان نمونه انتخاب شده است.

۱۰. عناوین اصلی و موضوعات مهم قسمت‌های حذف شده، به صورت تیرهایی در پاورقی کتاب مختصر المیزان نوشته شده، به ویژه در جاهایی که بحث روایی، حاوی احادیثی بوده که در متن تفسیر آیات اثری از آن به صورت مختلط با بحث تفسیری لفظی نیست و مؤلف، آن موضوعات احادیث را مستقلاً در بحث روایی طرح و بررسی کرده است.

امیدواریم با توفیق خداوند، این کتاب به زودی چاپ و منتشر شود و بعداً به زبان‌های دیگر نیز ترجمه گردد.

۱. در این تلخیص حتی کلمه‌ای به نوشته‌های مؤلف اضافه نشده و تغییری در اصل نوشته‌های مؤلف پدید نیامده است.

۲. عمدتاً نظرات خود مؤلف المیزان در معانی آیات قرآن انتخاب شده، مگر در مواردی که مؤلف مطلبی را از دیگران نقل کرده و آن را پذیرفته است که در حقیقت نظر خودش مطابق نظر آن مفسر یا مبتنی بر آن بوده است.

۳. مقدمه تفسیر المیزان که مبین روش تفسیری مرحوم علامه طباطبایی (ره) است، عیناً و بدون حذف قسمتی از آن در این کتاب آمده است.

۴. قسمت‌های حذف شده عمدتاً عبارات اند از: مباحث مستقل علمی، کلامی، فلسفی، تاریخی، روایی و ... که بعد از تفسیر لفظی و معمولی بعضی از آیات نوشته شده است.

۵. در جاهایی که روشن شدن معانی آیات متوقف به بحث روایی بوده، آن بحث روایی انتخاب شده و در این کتاب آمده است.

۶. در جاهایی که مؤلف درباره آیه‌ای نظر خودش را به صورت مجزا بیان کرده و بعد از آن نظرات سایر مفسران را نقل و بررسی کرده، قسمت اول (نظرات خود مؤلف) انتخاب شده و نقل و بررسی نظر مفسران دیگر حذف گردیده است. اما در جاهایی که بحث تفسیری آمیخته‌ای از نقل نظرات سایر مفسران بوده، همه آن قسمت‌ها انتخاب شده است.

